

Harka Ödön¹

Az Ansaldo kisharckocsi

The Ansaldo Small Tank

Absztrakt

Az 1930-as évek katonai gondolkodóinak elméleti megközelítése sok szempontból (például: a kisharckocsi alkalmazási feladatainak meghatározása) összhangban állt a gyakorlati tapasztalatokkal. A stratégák jól mérték fel a kisharckocsik adottságait és a bennük rejlő lehetőségeket. Az 1938-as hadgyakorlat során azonban világossá váltak az utánpótlás-szervezéssel (üzemanyag-fogyasztás), a járművek karbantartási igényeivel (motorikus és futómű meghibásodások) kapcsolatos problémák, nem beszélve azok alkalmazásával kapcsolatos egyes nézetek túlhaladottságáról. A kisharckocsi alkalmazása vonatkozásában nyilvánvalóvá vált a katonai tervezők számára az, hogy a kisharckocsikat nem elaprózva, hanem tömegesen célszerű bevetni, továbbá az is, hogy a járművek hatékony tömeges mozgatásához elengedhetetlenül szükséges az egységek parancsnokai és az egyes alegységek vezetői közötti kommunikáció.

Kulcsszavak: páncélosegység, páncélromboló-járőr, Magyar Királyi Honvédség, kisharckocsi, Ansaldo, páncéltörő ágyú

Abstract

The theoretical approach of the military thinkers of the 1930s was in many aspects consistent with practical experience (for example, defining the application tasks of a light tank). The strategists assessed well the capabilities of light tanks and the inherent possibilities. However, during the 1938 military exercise, the problems related to the organisation of the supply (fuel consumption) and the maintenance needs of the vehicles (motor and suspension failures) became clear, not to mention the obsolescence of some views regarding their application. With regard to the use of light tanks, it has become apparent to military planners that light tanks should be brought into action

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktori hallgató – University of Public Service Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: odon.harka@eulerhermes.com

not in small quantities but in a bulk, and that communication between unit commanders and subunit leaders is essential for the effective mass movement of the vehicles.

Keywords: *armoured unit, tank destroyer patrols, Royal Hungarian Defence Forces, small tank, Ansaldo, anti-tank gun*

1. A harckocsifegyvernem megítélése magyar részről

Bernola Károly százados a Magyar Katonai Szemle 1933. júniusi számában megjelent tanulmányában a harckocsit egyértelműen támadó fegyverként határozta meg.² Szerinte a harckocsik alkalmazásának I. világháborús tapasztalatai alapján az alábbi következtetések vonhatóak le: a) az eszközök alacsony sebességük (2–9 km/h) és technikai megbízhatatlanságuk miatt meglepetésszerű támadásra nem alkalmasak; b) az eszközök alkalmazásával kapcsolatos bevetési, vezetési óvatosság, mivel az egyes harctéri parancsnokok nem mertek kockázatot vállalni az eszközök magas bekerülési költsége és a technikai kiforratlansága okán; c) fel sem merülhet a harckocsik önálló alkalmazásának a lehetősége, a jármű kizárólag megerősített állások elleni támadás céljára használható.³

Az 1920-as évek végére, az 1930-as évek elejére azonban a harckocsik jelentős fejlődésen mentek keresztül, így alappal volt megtehető az a megállapítás, miszerint a „Nagy Háborúban” a harckocsik fő feladata a mozgás előidézése volt, a jövő konfliktusaiban ez a szerepkör változik, és a harckocsik jelentősége a mozgás fenntartásában fog állni.⁴

Az 1930-as évek eleji magyar (és nemzetközi) katonai terminológia a harckocsik négy típusát különböztette meg azok súlya és méretei alapján,⁵ így ismeretes volt a nehéz, a közepes, a könnyű és a kisharckocsik kategóriája. A kisharckocsik új kategóriaként jelentek meg az 1920-as évek derekán a brit fejlesztők munkájának eredményeképpen. Az időszakra jellemző brit katonai gondolkodás a kisharckocsik tömeges bevetésével tulajdonképpen a lovasság feladatait gondolta átvállaltatni, azonban az „egy emberre méretezett” harci eszköz gyakorlati alkalmazása és a koncepció megvalósítása hamar korlátokba ütközött. A gépi eszközök működtetésének bonyolultsága, a lovasságánál csekélyebb, korlátozottabb mozgási képessége megváltoztatta a tervezői hozzáállást. A korabeli magyar terminológia⁶ „a gyalogság (lovasság) motorizált géppuskája” megnevezést használta, így alapvető különbséget tett a kisharckocsi és a többi, előzőekben ismertetett harckocsi-kategória között.

Ugyan a Magyar Királyi Honvédség számára a versailles-i békeszerződés megtiltotta többek között a nehézfegyverzet és a harckocsik hadrendben tartását, a magyar katonai gondolkodás ennek ellenére – elméleti jelleggel – már az 1930-as

² Bernola Károly: Harckocsi-feladatok. *Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1933a), 6. 17.

³ Bernola (1933a) i. m. 18.

⁴ Bernola (1933a) i. m. 18.

⁵ Bernola (1933a) i. m. 18.

⁶ Bernola (1933a) i. m. 27.

évek elejétől élénk érdeklődést mutatott a harckocsik (kisharckocsik) gyakorlati alkalmazása iránt.⁷ Bernola Károly százados a *Kisharckocsik alkalmazása* című tanulmányában a már ismertetett tulajdonságokkal bíró Carden Lloyd-típusú, brit fejlesztésű kisharckocsi lehetséges alkalmazási körét tette vizsgálatának tárgyává. Szerinte alkalmazásukat tekintve a kisharckocsik nem keverhetők össze a páncélgépkocsikkal, mivel a kisharckocsi szerkesztésének fő elve a terepállóság és mozgékonyág, a páncélgépkocsiké pedig a gyorsaság. Terepmozgékonyágot elsősorban a harc követeli, a felderítés mint feladat ellátása során pedig a nagy sebesség az elsősorban fontos tulajdonság.⁸

2. Elvi elgondolások

A magyar katonai gondolkodók az 1930-as évek elején alapvetően két feladat ellátására tartották alkalmasnak a kisharckocsikat. Az egyik lehetőség a kisharckocsi alkalmazását illetően, hogy azok mintegy mozgó géppuskaállások a támadás során a gyalogság támogatását végzik oly módon, hogy a gyalogság támadását támogató tüzgépek kiegészítő oltalmát látják el. A kisharckocsi másik lehetséges alkalmazási módja a korabeli magyar megközelítés szerint a gyorsan mozgó alakulatokhoz való beosztásban valósulhatott meg.⁹

A kisharckocsi feladatait Móricz Béla főhadnagy a *Kisharckocsik alkalmazása*¹⁰ című tanulmányában az alábbiak szerint határozta meg:

1. Menetek alatt és előnyomulás során a menetoszlopok távközeiben menetelnek, vagy a gyalogságot követik „ugrásokkal”. Ezen tevékenységük folytatása során elláthatnak közelbiztosító feladatokat, az elővédhez is beosztathatóak, azonban egészen elöl, a rossz megfigyelőképességük miatt nem alkalmazhatóak.
2. Harcfelderítés során a kezdeti ellenállás letörésében, a mélységi eredmény biztosításában is szerepet kaphatnak, bizonyos menetvonalak, irányok, terep-pontok ellenőrzésének az eszközei is lehetnek.
3. Biztosítási feladatok végrehajtásában is részt vehetnek, azonban csak mozgó feladatokra alkalmazhatóak. Alkalmasak különösképpen a gyors- és gyalogsági csapatok széles kiterjedésű küzdelme során a csapatok közötti hézagok biztosítására.
4. Feladatuk lehet továbbá az összeköttetés biztosítása veszélyes, ellenséges tűzzel fedett területeken, ahol a csapatrészek között nagyobb távolság áll fenn és fontos a gyorsaság.
5. A kisharckocsi a támadások végrehajtása során is szerephez juthatnak, elsősorban a gyorscsapatok vagy széles sávban működő egységek mellett. Fontos kiemelni, hogy beosztott, megszervezett védelmű ellenséges csapatokkal szemben arcban nem alkalmazhatóak, ezzel szemben a többi fegyvernemmel szoros

⁷ Bernola Károly: *Kisharckocsik alkalmazása. Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1933b), 2. 61.

⁸ Bernola (1933b) i. m. 65.

⁹ Bernola (1933b) i. m. 68.

¹⁰ Móricz Béla: *Kisharckocsik alkalmazása. Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1937), 4.

- együttműködésben átkarolásra, szárnyak felgöngyölítésére megfelelőek lehetnek. A támadási céljaik pontosan megadott részletcélok lehetnek, például egyes tűzgépek kiiktatása. Mélységi ellenállás leverésére nem alkalmasak. Az alkalmazásuk szakaszonként, esetleg század erejű kötelékben valósulhat meg.
6. A kisharckocsik védelemben mozgó tartalékként, az ellentámadást végrehajtó csapatok megerősítése céljából alkalmazhatóak, tehát védekezés során is csak támadó feladatokat láthatnak el.
 7. A demoralizált, szétvert ellenfél üldözése során is szerephez juthatnak a kisharckocsik, önállóan üldözőjáróként vagy a gyorscsapatok mellé beosztva. Alapvető cél ezen feladattípus teljesítése során az ellenséges utóvédek megkapaszkodásának megakadályozása, illetve ezen csapatokon áttörve a visszavonuló csapatokon történő rajtaütések kivitelezése.
 8. Esetleges visszavonulás esetén a kisharckocsik feladata más utóvéd csapatokkal közösen bevetve az utóvédek támogatása és a visszavonulás fedezése, adott esetben lesállítások kiépítésével.

3. Az Ansaldo kisharckocsik leírása, főbb tulajdonságai

A Fiat-Ansaldo CV33 és CV35 típusú kisharckocsiból 151¹¹ darabot vásárolt a Magyar Királyi Honvédség 1935–1936 között. A két típus különbözött egymástól tömegében (2 700 kg, illetve 3 300 kg), méreteiben (CV33 3,03 m hosszú és 1,2 m magas volt, ezzel szemben a CV35 hosszúsága már 3,15 m-re, magassága pedig 1,28 m-re nőtt), motorerő tekintetében (40 LE, illetve 43 LE), hatótávolságában (110 km, illetve 150 km), valamint némileg a páncélvédetségében (12 mm, illetve 13 mm).¹² A járművekbe a magyar 34A M ikergéppuskákat szerelték be, a parancsnoki változat rendelkezett megfigyelőkupolával is, személyzete két kezelőből állt. A jármű közúton 42 km/h, terepen 15 km/h sebességet tudott elérni, ami a korabeli viszonyok között jónak volt mondható. A kisharckocsi szerkesztése azonban több problémát is magában hordozott, így említést kell tenni a) a kedvezőtlen kilátási lehetőségekről (hátrafelé csaknem lehetetlen volt tájékozódnia a vezetőnek), ami miatt a jármű hátulról védtelen volt; b) a futómű sérülékenységről, amit annak bonyolultsága és a gumiperemes futógörgők meghibásodásra hajlamosága okozott; c) a lánctalp elégtelen anyagminőségéről, ami miatt a lánctalp megnyúlt, a hibát csak teljes cserével lehetett megoldani.¹³

Az első Ansaldo 1935 augusztusában érkezett Magyarországra, 1936 végéig pedig összesen 151 darab jármű került a Magyar Királyi Honvédség állományába, amelyből egy darab CV33-as, a többi CV 35-ös típusú volt.

¹¹ Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: *A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945*. Budapest, Petit Real, 2006. 13.

¹² Bíró–Éder–Sárhidai (2006) i. m.

¹³ Bíró–Éder–Sárhidai (2006) i. m.

4. A Magyar Királyi Honvédség kisharckocsi szabályzata

A 35M Ansaldo kisharckocsi vonatkozásában a Honvédség megalkotta a jármű felhasználási, harcászati szabályzatát, amely tervezet formájában¹⁴ látott napvilágot. A szabályzat a kisharckocsik jellegzetességeit, a feladataikat, harceljárásuk elveit, a más fegyvernemekkel való együttműködését is tartalmazta, foglalkozott továbbá a kisharckocsi egységek kiképzésével is.

A szabályzat támadó fegyverként határozta meg a járművet, ami hármassal (megjelenés, tűzerő és irányított ütközés) eredményeképpen semmisítheti meg az ellenséget, amely eszköz mozgékonyága nagy (bár már a kisebb terepegyenetlenségeket is megérzi), páncélvédelme gyenge (csak 400 méteren túli lőtáv esetén véd részben az acélmagvas lövedékek ellen), működési távolsága korlátozott (közúton körülbelül 65 km, terepen ennek a fele) és csekély a befogadóképessége (két kezelő), és csak „puha” célpontok ellen hatásos fegyverzettel rendelkezik. A szabályzat is felhívta a figyelmet a korlátozott figyelési lehetőségekre, továbbá a nehéz vezethetőségre, illetve a belső és külső kommunikáció erősen korlátos voltára, ami miatt a járművek összehangolt mozgása csak kis kötelékekben volt lehetséges.

A kisharckocsik alkalmazását illetően a szabályzat alapvetése az volt, hogy a kocsik más, harcoló egységek szolgálatában állnak, a harctevékenységüket ezen egységekkel szoros együttműködésben hajtják végre, önálló alkalmazásukra csak kivételes jelleggel kerülhet sor, szervezett ellenállás letörésére, áttörésre alkalmatlanok. Harci alkalmazásuk elsősorban oldal-, illetve szárnytámadások során kell, hogy megvalósuljon; a járművek a sík terepen (magyar Alföld) történő előnyomulás elsődleges támogató eszközei. Alkalmazásuk megvalósulhat előcsapatként (felderítőegységekben, elővédekben), harcbevezető egységként, mozgó biztosító egységként, harcfelderítő feladatok ellátása során, demoralizált ellenséges egységek üldözésében, illetve összekötő feladatok ellátásában. Feladatuk elsősorban az ellenséges tűzfészek leküzdése, másrészt a harcmező területileg összetartozó szélességi vonalára történő előretörés, amely utóbbi feladatokat kétrajos kisharckocsiszakasz képes végrehajtani.

A szabályzat a legjellemzőbb kisharckocsi bevetési egységként a kétrajos szakaszt határozta meg, kivételes jelleggel jelölte meg (szervezetlen védelem leküzdése, hátbatámadás, valamint nagyobb szélesség lefedése esetén) a századszintű önálló egységként történő alkalmazást.

A kisharckocsik harcselekmények alatti alkalmazása kapcsán a szabályzat az alábbiakra hívta fel a kezelők figyelmét:

- menetoszlopokban és előnyomulás során a járműveknek az oszloprészek távközeiben kell elhelyezkedniük, vagy követniük kell az előnyomuló gyalogegységeket;
- felderítés során a kisharckocsi egységek önálló alkalmazása nem lehetséges, csak más fegyvernemekkel együtt, a korabeli terminológia szerint hadászati (mélységi) felderítésre nem, kizárólag harcfelderítésre vethetőek be;
- biztosító feladatok ellátása esetén csak mozgóbiztosításra alkalmazhatóak;

¹⁴ „35M Ansaldo” Kisharckocsi szabályzat (tervezet). Honvéd Vezérkar, 1936.

- támadás során az előcsapatok harctámogatása a feladatuk, megszervezett ellenséges erőkkel szemben nem vethetőek be, legfeljebb átkaroló műveletek végrehajtása lehetséges;
- védekező (védelmi) harcok során kizárólag mozgó tartalékként láthatnak el feladatokat;
- üldözés során – kihasználva a járművek mozgékonyosságát – önálló üldöző csapatként alkalmazhatók;
- visszavonulás esetén más gyorscsapatokkal együtt vethetőek be az utóvédek harcának támogatására;
- veszélyeztetett területeken képes a különböző egységek közötti összeköttetés biztosítására rajként bevetve (igen kivételes jelleggel akár egyenkénti alkalmazással).

A kisharckocsik harceljárásának elvei kapcsán a szabályzat leszögezte, hogy a járművek nem helyettesítik, hanem csak kiegészítik a már bevetett eszközök tűzerejét és mobilitását, passzív feladatok ellátására célszerűtlenek, fő feladatuk a támadásokban való részvétel, az alap bevetési egység a szakasz, azonban kivételesen rajonként, illetve századkötelékben is alkalmazhatóak. Harceljárásuk akkor megfelelő, ha morális, lenyomó (henglerő) és tűzhatásukat egyaránt kihasználják a kezelők, különös figyelemmel a mozgékonyságukban rejlő meglepetésszerűsége.

Az alkalmazásuk során minden esetben figyelemmel kell lenni a napszakra (éjjeli bevetés tilalma), az ellenséges elhárító fegyverek elhelyezkedésére és a terepviszonyokra, továbbá a megfelelő alakzatban történő mozgásra is. A harc közbeni megállás csak a tüzeléshez szükséges pillanatnyi időre lehetséges, mozgásuk során szükséges a gyakori irányváltás. Az egységeket feladatuk ellátását megelőzően és annak végrehajtását követően gyülekeztetni szükséges.

A kisharckocsik más fegyvernemekhez beosztott parancsnokainak az együttműködésük során kötelességük részleteiben (és kezdeményező fellépést tanúsítva) is ismerni a támogatandó csoport vagy fegyvernem feladatait és a parancsnok szándékait, a saját feladataikat, illetve maximálisan tisztában kell lenniük a leküzdendő terep adottságaival, és meg kell szervezniük az egység számára a szükséges biztosítást. A járműveket tűztámogatással szükséges megóvni az ellenség elhárító fegyvereitől, ezen feladat ellátásához (is) elengedhetetlen a kisharckocsi egység és a támogató egység parancsnokának egyeztetése, együttműködése.

A szabályzat részletesen foglalkozott a kisharckocsi egységek kiképzésével, az egyes harckocsi, a raj (két jármű), a szakasz (öt jármű, egy parancsnoki jármű és két raj), valamint a századszintű (három szakasz) egységek vonatkozásában.

4.1. Az egyes harckocsik

A szabályzat szerint az általános katonai alapkiképzést követően az egyes járművek kapcsán megvalósuló kiképzésnek ki kell terjednie a jármű vezetésére, a fegyverkezelésre és az összekötő (rádió, jelzőzászlók) berendezések használatának elsajátítására is. A harckocsivezetők kiképzése során előfeltétel a műszaki ismeretek megszerzése,

a harcászati és műszakilag helyes harckocsivezetés fortélyainak megismerése. A (fegyver)kezelőknek tökéletesen ismerniük és használniuk kell a jármű fegyvereit, mindemellett az összekötő eszközök használatát is szükséges készségszinten elsajátítaniuk. Alapvető fontosságú, hogy valamennyi kezelő rendelkezzen a megfelelő morális (vakmerőség, halálra szántás) és testi adottságokkal (állóképesség), továbbá szellemi képességekkel (gyors észjárás, döntési képesség). A harckocsi parancsnokának (aki a géppuska irányzója és kezelője is egyben, illetve ő működteti az összekötő eszközöket is) jártasnak kell lennie a vezetési, műszaki ismeretekben is, a kiképzés során a vezető teendőit is el kell sajátítania, a vezető feladataként a szabályzat a jármű irányítását, illetve a harckocsi üzemképességének fenntartását (karbantartás) és az üzemanyag-ellátás biztosítását jelölte meg, amelyhez másodlagos feladatként társult a géppuska kezelésének ismerete, valamint annak irányzásában való segítőség.

4.2. A kisharckocsiraj

Két járműből álló szervezeti (állandó) egység, amely vezető és kísérőharckocsiból áll, a meghatározott (alap)alakzatai az „oszlop” és a „vonal”. A kisharckocsiraj legtöbbször szakaszkötelékben harcol, járőrfeladataikat a rajok önállóan is elláthatják. Mozgásuk során – amíg a körülmények ezt lehetővé teszik – oszlopalakzatban haladnak, amennyiben az ellenséges felderítés vagy tűzcsapás kényszeríti, úgy a zárt alakzatban történő mozgással szemben nagyobb térközt szükséges tartani a járművek között, a kísérő járműnek mozgásával a vezető harckocsihoz kell igazodnia oly módon, hogy attól ne távolodjon el túlságosan (sík terepen is maximum 50 m).

Harcban az egyes járművek a legnagyobb öntevékenységre vannak utalva, a legfontosabb és -alapvetőbb szabály a harc során a kölcsönös támogatás, valamint a többi egységgel való együttműködés. Előrenyomulás során a rajnak kilátópontról kilátópontra kell előre mozognia, előzetes, illetve folyamatos terepmegfigyelés mellett. Felderítésben, valamint közelbiztosításban alkalmazott rajnak a lehető legszorosabb érintkezésben szükséges maradnia azzal az egységgel, amelyhez beosztást nyert. Összekötő járőrként a raj akkor alkalmazható, amennyiben ellenséges tűzön át kell nagyobb távolságot megtenni. Ellenséges harckocsikkal a kisharckocsiraj csak akkor veheti fel a harcot, ha erőfölényben van, illetve amennyiben oldaltámadással vagy lesből képes leküzdeni azokat. Légítámadás esetén kitérő manővereket kell a rajnak végrehajtania, helység-harcban¹⁵ pedig a raj járműveinek egymást kell követniük, a rövid előretörések után körbepördüléssel szükséges megvizsgálniuk a harci helyzetet, annak változását.

¹⁵ A helység-harc változásának – benne a páncélos kötelékek alkalmazásának – átfogó leírását adja Kaló József: A helység-harc változásai és a háborúk városok életére gyakorolt hatásai a hadtörténelemben. In Varga Szabolcs (szerk.): *Vészterhes idők a Mecsek-alján: Háborúk, járványok és természeti katasztrófák Péccsett az ókortól a második világháborúig*. Pécs, Pécs Története Alapítvány – Kronosz, 2017. 9–27.

4.3. A kisharckocsiszakasz

Öt kisharckocsiból álló legkisebb olyan szervezeti egység, amelyet tiszt irányít. Állományába egy parancsnok és kilenc kezelő tartozik, a szakasz alakzatai az „oszlop” és a „vonal”. A szakasz (csakúgy, mint a raj) mindaddig zárt rendben mozog, amíg ezt a terep lehetővé teszi, illetve az ellenséges felderítés vagy tűzcsapás szétbontakozásra nem kényszeríti. A szétbontakozás alakzatai a kereszt és a rajlánc, amelyek kialakításának célja a szakasz vezetésének megkönnyítése. A kisharckocsik a rátörésüket (támadásukat) (géppuska)tűzzel kísérik, azonban páncélozott géppuskákként nem alkalmazhatóak. A szakasz együtt bevetett rajainak támadása minden esetben egy területileg közös támadási cél felé kell, hogy irányuljon. A rátörés ugyan megvalósulhat különböző irányokból, de a harc során a járműveknek fel kell zárkózniuk egymáshoz. Üldözésben a szakasz legtöbb esetben a gyorscsapatokkal együtt, de kivételesen önállóan is alkalmazható. Visszavonulás esetén a fedezésre kijelölt szakasz feladata az ellenség előretolt eszközeinek megrohanása, míg felderítő feladatokat végrehajtó szakasz feladatát terepszakaszonkénti előre töréssel hajtja végre. Harcfelderítő feladatok ellátása során a kisharckocsiszakasznak határozott támadó manőverekkel kell a feladatot megoldania.

4.4. A kisharckocsiszázad

Élén a századparancsnok áll, állományába tartozik a századtörzs, a harclépcső és a századvonat, egy századparancsnoki harckocsi, valamint 2-4 kisharckocsiszakasz. A század alakzatai az „oszlop” és az „oszlopvonal”. A kisharckocsiszázad egységes alkalmazásának akkor van helye, amennyiben területi és harcászati szempontból összetartozó, nagyobb szélességű célt szükséges megtámadni. A századparancsnok parancsait rádióon, személyesen vagy hírvivők útján közvetíti. A század szervezett, mélységi ellenállás leküzdésére nem alkalmas, csupán az ellenség laza, szélesen elterülő vonalainak lerohanására hivatott. A századparancsnoknak a kisharckocsiszakaszokat egy hullámban szükséges bevetnie. Kivételes esetben a kisharckocsiszázad mélységben is támadhat, két vagy három (minimum egy szakaszból álló) hullámban, de a parancsnoknak a döntő hullámot kell vezetnie.

5. Az 1938-as hadgyakorlat, gyakorlati tapasztalatok a kisharckocsik alkalmazása körében

A kisharckocsik alkalmazására vonatkozó egyes elméleti okfejtések ismertetése után kérdésként merül fel, hogy a Magyar Királyi Honvédség milyen gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezett a kisharckocsik bevetésével kapcsolatban. A kérdés megválaszolására szolgálhat az 1938 nyarán a Duna–Tisza között lezajlott, a IV. és V. hadtestparancsnokság által vezetett hadgyakorlat, amelynek tapasztalatait Berky István *Kisharckocsik*

a *Nagyalföldön* című cikke¹⁶ foglalta össze. Fontos megjegyezni, hogy a gyakorlaton a Magyar Királyi Honvédségnél az 1935-ben 35M kisharcokcsi néven rendszerbe állított, Ansaldo kisharcokcsik vettek részt, amely típust csak 1941 szeptemberében, a II. világháborús tapasztalatok alapján vontak ki a honvédség hadrendjéből.¹⁷

Az 1938. augusztus 1. – szeptember 13. között megrendezett gyakorlaton a Hajmáskérről odavezényelt Ansaldo kisharcokocsiszakasz vett részt, Szeged–Baja–Kiskunhalas térségében. Az időjárási körülmények változóak voltak, 1938. augusztus 20-ig derült, száraz, forró nyári idő volt a jellemző, ezt követően pedig esős és hűvös idő volt. A gyakorlat céljaként a honvédség vezetése a különböző fegyvernemek harcászati együttműködését határozta meg azzal, hogy a gyakorlat során szerzett tapasztalatokat kiértékelhessék. A hadgyakorlat fázisai és végrehajtási területei a következők voltak:¹⁸

1. Augusztus 1–7. között a Szeged–Göböljárás–Átokháza–Mélykút községeken keresztül Borotára (a 9. gyalogezred kihelyezési körlete) vonulás. Az első fázis feladatai változatos terepen, főként az előnyomulással, szárnybiztosítással, üldözéssel és támadással voltak kapcsolatosak.
2. Augusztus 8–14. Sükösd környéke a 10. gyalogezreddel együttműködésben.
3. Augusztus 15–24. között Rém térsége az 5. határőrezred kötelékében.
4. Augusztus 25. – szeptember 9. napjaiban a 9. gyalogezreddel együttműködésben Csávoly és Felsőszentiván körzete.
5. Szeptember 10–13. pedig a bugaci pusztától délre eső területek, ahol az erődök elleni küzdelem gyakorlása volt a kijelölt feladat a IV. hadtestparancsnokság vezetése alatt.

A legfontosabb tapasztalatokat az 1. fázis teljesítése során szerezték a gyakorlat vezetői a végrehajtással és a kisharcokcsik működésével kapcsolatban. A kiértékelés során arra a következtetésre jutottak, hogy a nehéz, mély, homokos terepen a normál (szilárd burkolatú, vagy sima felületű földutakra megállapított) üzemanyag-kiszabot kétszerese fogyott el, emiatt szükséges azt duplájára emelni. Az üzemanyag-fogyasztás jelentős túllépése mellett további problémaként jelentkezett az, hogy az üzemanyag-utánpótlást végző szállítóeszközök (tehergépkocsik) nem voltak képesek letérni a kiépített műutakról a terepre és az ott futó földutakra. Az üzemanyagpótlási feladatokat emiatt kényszerűségből a harcokcsiknak kellett ellátniuk. A megoldást ezen probléma kapcsán az üzemanyag-szállító teherautók terepjárára való képessé tétele, illetve ezen képesség fokozása jelentette.

A gyakorlat feladatainak megvalósítása más problémákat is a felszínre hozott, amelyek ismételten a tereppel, illetve a megművelt területeken található növénykultúrával voltak kapcsolatosak. A feladat (a tartalék beavatkozása a támadásba) végrehajtása során a kisharcokocsiszakasz kocsivezetői nem voltak képesek átlátni terepet, ugyanis az augusztusban érő, magasra növő, sűrű kukorica akadályozta a vezetők kilátását. A harcokocsivezetők a terep áttekintése és a megfelelő tájékozódási pontok

¹⁶ Berky István: Kisharcokcsik a Nagyalföldön. *Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1939), 10. 16–24.

¹⁷ Bombay László – Gyarmati József – Turcsányi Károly: *Harckocsik 1916-tól napjainkig*. Budapest, Zrínyi, 1999. 51; Kaló József: *Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén*. PhD-disszertáció, Debrecen, Debreceni Egyetem, 2010. 17–18.

¹⁸ Berky (1939) i. m. 16.

fellelése érdekében kénytelenek voltak leállni a járműveikkel és magaslati pontokat keresni (például tanyák padlásain), ahonnan lehetőség nyílt a megfelelő kitekintésre.¹⁹ A csapatok erejének fenntartása és a feladat hatékony végrehajtása Berky István szerint megkívánja nehezen átlátható terepviszonyok esetén a harcászati vezetés szigorú fesszességét, nem utolsósorban a terepviszonyok részletes ismerését és a felderítés precíz végrehajtását.

A műszaki problémaként jelentkező időjárás körülmények (augusztus 20-ig tartó forróság és szárazság), valamint környezeti adottságok (nehéz, könnyű szemcséjű, homokos talaj) miatt a homok a járművek levegőszűrőjén keresztül bekerült a motorokba, a 40 fokos forróságban a kenőolaj elveszítette a viszkozitását, a csapágyolvasások a bevetett hat kisharckocsiból hármat harcképtelenné tettek.²⁰ A gyakorlat során világossá vált az is, hogy a gyalogsági és páncélosfegyvernemeknek egymás iránt töretlen bizalommal kell lenniük, a gyalogságnak a bevetett harckocsik esetleges meghibásodását tudnia kell a helyén kezelni. Arra érdemes tanulságként vonódott még le a hadgyakorlatból az is, hogy a harcjárműveket tömegesen célszerű bevetni, mert így egyrészt kiküszöbölhető az esetleges meghibásodások miatti csüggedtség a gyalogosoknál, másrészt – egy-két meghibásodott harckocsit feltételezve – a zöm még mindig képes a kijelölt feladat végrehajtására, ugyanakkor a tömeges bevetés helyének és idejének a helyes meghatározása döntő fontosságú.²¹

Az előzőekben leírt gyakorlati tapasztalatok, elsősorban a kisharckocsik működésével kapcsolatban arra ösztönözték a Honvédség vezetését, hogy a hadgyakorlat első fázisának lezárulását követően egyhetes karbantartási munkák lefolytatását rendelje el,²² amit augusztus 11-éig el is végeztek, így a kisharckocsiszakasz készen állt a hadgyakorlat további fázisainak, feladatainak végrehajtására.

A hadgyakorlat tapasztalatait összefoglalva általánosságban megállapítható volt az, hogy a gyalogsági alegységek számára nagy örömet és megkönnyebbülést jelentett a saját harckocsik megjelenése. A csapatok hatékony harcászati, műszaki vezetése kiemelt jelentőséggel bírt, mivel a harci helyzetekben a döntéseket gyorsan kellett meghozni, átlátva a helyzetet, a földrajzi viszonyokat is.²³ A tapasztalatok kiértékelése során megállapítást nyert az, hogy nem tartható az a felfogás, amely a gyalogságot pusztán a harckocsik követésére kárhóztatja, mivel a harckocsikra lőtt ellenséges tűz a mögöttük előnyomuló saját gyalogságot is veszélyezteti, valamint amiatt sem, mivel a harckocsik sebessége terepen 15-20 km/h, ami jelentősen meghaladta a gyalogosokét. Erre figyelemmel a harckocsik elsődleges alkalmazási lehetőségévé az ellenség oldalában, illetve hátában történő harcselekmények teljesítése vált. Amennyiben a körülmények csak az arcból történő támadást tették lehetővé, úgy a harckocsik nagyobb sebességük miatt nem indulhattak egy időben a gyalogos támadó alegységekkel. A harckocsik ezen esetben több hullámban alkalmazandóak, mégpedig oly módon, hogy az első hullámban az áttörő, nehéz harckocsik indulnak, a második hullámban a könnyű, a harmadik hullámban pedig a kisharckocsik végzik

¹⁹ Berky (1939) i. m. 18.

²⁰ Berky (1939) i. m. 19.

²¹ Berky (1939) i. m. 19.

²² Berky (1939) i. m. 21.

²³ Berky (1939) i. m. 23.

el a rájuk szabott feladatokat. A tömeges harcokcsibevetést megelőzően szükséges a hatékony tüzérségi tűz és légi bombázás, amely az ellenséges állásrendszert „megdolgozza”; ezen feltételek megvalósulása esetén a gyalogsági támadó egységek a mélységi övben történő feladatteljesítés során már nem ütközhetnek nagyobb nehézségekbe.²⁴

6. Összegzett következtetések

A trianoni béklyók, az anyagi korlátok és a hadiipar gyengesége következtében, az 1920–30-as években, csak a „gondolat volt szabad”! Az ismertetett szakfolyóirati tanulmányokból megállapítható, hogy a magyar katonai gondolkodókat az 1930-as években komolyan foglalkoztatták a harcokcsik alkalmazásának elméleti és gyakorlati kérdései és az azokra adható lehetséges válaszok megtalálása. A trianoni békeszerződés rendelkezései és a Magyar Királyi Honvédség korlátozott anyagi lehetőségei miatt a Magyar Királyság csak az 1920-as évek végén (miután az I. világháborúban győztes hatalmak képviselőiből álló Katonai Ellenőrző Bizottság beszüntette a tevékenységét) indíthatta el a magyar honvédség ezirányú felfejlesztését korlátozott jelleggel. A harcokcsifegyvernem jövőbeni szerepét és várható alkalmazását illetően Bernola Károly a *Harcokcsi-feladatok és a Kisharcokcsik alkalmazása* című cikkeiben már 1933-ban kialakított egyfajta álláspontot, amelyet Móricz Béla és Berky István az 1930-as évek második felében tovább finomított. 1935-ben nyílt lehetőség arra a Honvédség számára, hogy hadrendbe állítsa az első (kis)harcokcsiját (35M Ansaldo) és megszerezhesse a fegyvernem alkalmazásával kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokat. Az 1938-as nyári hadgyakorlat rámutatott az Ansaldo-k hibáira, a motor és a szerkesztés gyenge pontjaira (megfelelő kilátás hiánya, magas üzemanyag-fogyasztás, a motor kenésének problémái), így a hadvezetés számára is nyilvánvalóvá vált az, hogy a fegyvernem és a harc eljárások további fejlesztésre szorulnak, illetve szükséges új eszközök beszerzése is.

Felhasznált irodalom

- „35M Ansaldo” Kisharcokcsi szabályzat (tervezet). Honvéd Vezérkar 1936.
 Berky István: Kisharcokcsik a Nagyalföldön. *Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1939), 10.
 Bernola Károly: Harcokcsi-feladatok. *Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1933a), 6.
 Bernola Károly: Kisharcokcsik alkalmazása. *Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1933b), 2.
 Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: *A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945*. Budapest, Petit Real, 2006.
 Bombay László – Gyarmati József – Turcsányi Károly: *Harcokcsik 1916-tól napjainkig*. Budapest, Zrínyi, 1999.
 Kaló József: *Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén*. PhD-disszertáció. Debrecen, Debreceni Egyetem, 2010.

²⁴ Berky (1939) i. m. 24.

- Kaló József: A helység harc változásai és a háborúk városok életére gyakorolt hatásai a hadtörténelemben. In Varga Szabolcs (szerk.): *Vészterhes idők a Mecsekalján: Háborúk, járványok és természeti katasztrófák Pécsen az ókortól a második világháborúig*. Pécs, Pécs Története Alapítvány – Kronosz, 2017. 9–27.
- Móricz Béla: Kisharckocsik alkalmazása. *Magyar Katonai Szemle (MKSZ)*, (1937), 4.